

WOORD OP ZONDAG

BEELDEN VAN DE EEUWIGE

dr. Jurjen Beumer

NCRV-radio

VOORWOORD

'Beelden van de Eeuwige', zo heten de zes overdenkingen in deze serie van 'Woord op Zondag'. Centraal staan de IK BEN - woorden uit het Johannes-evangelie. IK BEN het brood, IK BEN het licht e.a. Zéven keer staat er een IK BEN - uitspraak van Jezus in dit evangelie. Hij is de afgebeelde, de icoon van God, zegt het verhaal. In deze Afgebeelde kunnen we de gelaatstrekken van God ontdekken. Iets van God licht in hem op, komt tot leven. Het evangelie is daar heel stellig in. Maar dat is voor ons lang niet altijd makkelijk. , zeker niet in deze dagen. 'Bij God kan ik me nog wel iets voorstellen' hoorde ik laatst iemand zeggen, 'maar die Jezus die maakt God alleen maar moeilijker.' Hij vervolgde: 'God is ongrijpbaar, mysterieus. Jezus is zo concreet en zo praktisch waardoor God zo wordt ingevuld.' Ik herken dat wel moet ik u zeggen, het is een beetje een trend. God lijkt weer wat meer in het blikveld te komen van postmoderne mensen, maar met Jezus hebben velen grote moeite. Een reden dus om ons te bezinnen op de IK BEN woorden. Hoe ziet de evangelist Johannes Jezus? Waarom gebruikt hij ook weer beelden om de Afgebeelde, Jezus zelf, te beschrijven - brood, wijn, deur, licht - en waarom juist deze beelden? Ik noem de IK BEN - uitspraken graag sleutelwoorden van het Rijk van God. We willen mediteren bij deze woorden, in de hoop iets van God op te vangen en Degene die God representeert te kunnen volgen. Hij zal blijken Iemand te zijn die is én doet wat voor ons allen geldt. Geen vreemde ander is Jezus, maar een mens als u en ik, zó zijn we bedoeld.

Jurjen Beumer
Haarlem, herfst 2003

1. SLEUTELWOORDEN VAN HET RIJK VAN GOD

Een eerste kennismaking met de IK BEN - woorden uit het Johannes-evangelie.

SCHRIFTLEZING: Johannes 3: 31-36 en Johannes 8: 52-59

OVERDENKING

'Hé Jezus, wie denk je wel niet dat je bent?' Deze felle vraag dendert door het Johannes-evangelie en wordt gesteld door 'de joden'. Of beter, door de Judeeërs, zij die in Judea de touwtjes in handen hadden. De ene keer klinkt de vraag ingehouden, een andere keer luid hardop. Wie de teksten leest wordt meegetrokken in een enorm dispuut, in een keihard twistgesprek tussen deze Judeeërs en de éne Mens. Deze ene Mens die volgens de woorden van dit evangelie ook de éne Mens is. De man uit Nazareth, Jozua - Jezus heet hij, spiegel van God zelf. Dat is niet niks, dat is eigenlijk álles en daarom te veel? Stapje voor stapje wordt de lezer ingewijd in het Johannes-geheim: dat in deze Mens zichtbaar wordt wie God is ... nota bene, wie God is! Kun jij dat maken Johannes, om Jezus zo dicht tegen God aan te leggen dat het soms lijkt of hij zelf God is? Kunnen jullie dat waar-maken mensen van toen en nu? Jullie die deze Mens navolgen, zo'n hoge pretentie - veel meer dan in de andere evangeliën - is die vol te houden? In de eerste plaats vol te houden tegenover de joodse godsdienst van de jood Jezus; maar ook tegenover jezelf. De ongehoorde geloofsvisie dat in Jezus God een deel van zijn verborgen kant aan ons toont, ons nabij komt, ons aanraakt, ons Zijn wil en bedoeling laat zien.

Om goed te begrijpen waarom het zo fel toe gaat in dit Johannes-evangelie moeten we even de situatie van toen bekijken. Ergens in Klein-Azië is een kleine christelijke gemeente van joodse Jezus-aanhangers ontstaan rond de figuur van Johannes. Hij is de voorganger en inspirator van deze groep mensen. Johannes is een ooggetuige, hij was bij de Jezus-beweging van toen. Nu, vijftig jaar later is hij er nog vol van. Hij gelóóft in wat toen in gang is gezet en die hartstocht brengt hij over op zijn gemeente. Maar de synagoge, waar ze als joden dus eigenlijk thuishoren ziet deze Jezus helemaal niet zitten. Ze kunnen niets met hem en de nieuwlichters, die Johannes-mensen, willen ze het liefst kwijt. Het Johannes-evangelie is getekend door dit harde dispuut.

Omdat het zo op scherp staat en geen van de partijen zich lijkt in te houden boeit het Johannes-evangelie. Je ervaart dat het er hier anders aan toe gaat dan in de andere drie evangeliën. Er is iets aan de hand dat, ik zou bijna zeggen, uiterst geheimzinnig is - dat we als het ware worden binnen getrokken in de zeer intieme band tussen God en Jezus. En dat wij, als hoorders van nu, worden uitgenodigd om te delen in die intimiteit.

Daar kunnen we met ons verstand niet bij. Het lijkt allemaal zo hoog en verheven. Doe toch gewoon Jezus! Wie denk je wel niet dat je bent? (Joh. 8, 53) Het is logisch dat de omstanders van Jezus dan ook zó reageren. Allereerst zijn medestanders, zijn discipelen. Zij verbazen zich voortdurend en snappen er niet veel van, maar 'iets' in en aan deze Mens trekt hen klaarblijkelijk zo dat ze hem blijven volgen.

Met Jezus' geloofsgenoten, vooral de Judeeërs, zij uit Judea, ligt dat anders. Eigenlijk zijn ze furieus. Dat hier iemand optreedt, die vanuit het in hun ogen afgelegen Galilea komt en die van zichzelf zegt dat hij de Messias is! Die hun, de geleerden en de rabbi's de wet leest. Die de pretentie heeft alle teksten van hun heilige boeken naar zichzelf toe uit te leggen. Die in een kokend-hete politieke situatie van een bezet land, deze Romeinse bezetters nog meer kansen geeft om te onderdrukken.

Wat is hier aan de hand? Wat is hier gebeurd, waardoor de menselijke geschiedenis een wending kreeg als nooit tevoren? Goede God, U die de geschiedenis leidt, wat had U voor met deze Mens?

Fictie en feit mengen zich, de geschiedenis wordt zwanger van heil, de werkelijkheid stuwt naar waarheid. En wij, na 2000 jaren zijn we nóg aan het ontrafelen. Nog lopen we onszelf kapot op de harde, onontkoombare feiten van alle dag. Nog steeds domineert de menselijke geschiedenis van oorlog en onrecht en zijn heil en vrede ver te zoeken. Nog immer is de werkelijkheid een warboel en blijft de waarheid ondermaats. In het klein en in het groot, in ons persoonlijke leven zowel als in het politiek-maatschappelijke bestel ...

waar is *het brood* dat hongerigen voedt? (Joh. 6: 35,51)

Waar is *het licht* dat de duisternis van dood en verderf wegduwt? (Joh. 8:12 en 9:5)

Waar is *de deur* die ons toegang geeft tot de stem van ons hart en scharniert naar mensen (schapen) in nood? (Joh. 10:7 en 10:9)

Waar is *de herder* die het mensdom voert naar grazige weiden en ons heel persoonlijk laat drinken van levend water? (Joh. 10: 11, 14 / Psalm 23 / Joh. 4: 1-42)

Wij mensen, die verlangen verwarren met begeerte, die hollen en nooit stilstaan, die vloeken en tieren tegen elkaar en elkaar vergeten te zegenen ... vertel ons waar is de opstand en *de opstanding* uit dit platte en platvloerse leven. (Joh. 11:25)

Léven willen we, lopen op *een weg* die onze lasten licht maakt en *de waarheid* omtrent onszelf en onze wereld aan het licht brengt. (Joh. 14:6)

Vooraf en met nadruk, vol harstocht en emotie zoeken we de vreugde, de vreugde die de wijn ons geeft, gegroeid aan *de wijnstok* die diep verankerd is in het goede leven. (Joh. 15:1,5)

Zo heb ik ze opgenoemd, de zeven begrippen en beelden waarmee die Ene mens zich vergelijkt: brood, licht, deur, herder, opstanding, weg-waarheid-leven, wijnstok. Zeven sleutelbegrippen, alledaagse woorden, zo gewoon als het maar kan. Even 'gewoon' als de zeven scheppingsdagen tijdens welke alles wat woest en ledig was aarde werd, speelveld van God en geluk, uit op schepping voorbij de wrede feiten en data, **bú**iten-gewoon dus. Zeven woorden. Voor elke dag van de week **één**. Nu gaan deze woorden ons leven leiden en IK BEN mag er leiding aan geven. We worden uitgetild boven onszelf en boven wat ons neerdrukt. En elke dag stellen we ons hem voor ogen die de volheid van deze woorden belichaamde. 'IK BEN het', zei hij. IK BEN het echt! Dat zul je nooit helemaal snappen, maar ga die weg maar, zoek die waarheid maar, eet dat brood en drink die wijn en je zult mij vanzelf tegenkomen. Je weet toch, IK BEN geen vaststaand gegeven, noch een geloofssysteem, maar overal waar jij je hoop levend houdt en je geloof niet opgeeft, daar ben ik bij jou. Ga nu maar, doe het. Mijn liefde zul je vinden.

GEBED

*Goede God,
beeld van U zijn wij
uw icoon; diep in ons
is uw afdruk geprint,
koninklijke mensen zijn we,
mensen van goede komaf.*

*Maar ergens is iets mis gegaan.
Wij verlieten de koninklijke weg.
De haat kreeg ons te pakken
het verraad werd ons spel
het geweld gingen we aanbidden.
Waar bleef de vrede en de liefde,
waar werd het brood gedeeld
en het licht gevierd?*

*Wij bidde U,
herstel in ons en onze wereld
dat oorspronkelijke bestaan
delf in ons op wat goed is
en menselijk
zoek opnieuw U zelf in ons*

*Dat er vrede komt, dat vrede blijft,
dat de Mens naar uw hart,
uw geliefde kind Jezus,
de wegwijzer en wegbereider mag zijn.*

2. WIE DEELT HEEFT ÁLTIID GENOEG.

'IK BEN het brood van het leven'. (Johannes 6: 35, 48)

INLEIDING

'Wie deelt heeft altijd genoeg' is de titel van deze overdenking. Over brood gaat het, en over het délen van het brood. Onze cultuur en de tijd waarin we leven is nogal gericht op het eigen IK. In allerlei vormen, van ik-therapieën (*ik* moet me goed voelen, *ik* moet groeien) tot ik-bezit. We bouwen hele forten om ons eigen ik. Ook om het eigen Ik van bijvoorbeeld de West-Europese mens, die zich daarmee afsluit voor vluchtelingen en andere mensen in nood. Zeker, het is belangrijk om voor jezelf op te komen, daar is niet zoveel mis mee. Maar het wordt pas echt wat tussen mensen, dichtbij en wereldwijd, als we leren delen. Brood is bij uitstek geschikt om te delen. Wie deelt heeft altijd genoeg: vijf broden en twee vissen voor duizenden mensen en dan nog overhouden? Ja dat kan, zegt het verhaal, als je je levensweg laat lopen via Degene die zélf het brood nam, brak, deelde en at met velen. Deze IK BEN is de icoon van een menswaardig bestaan. Hij brengt God nabij die heet: Ik ben die Ik ben. De evangelist durft het aan om deze unieke Mens uit Nazareth te laten zeggen: IK BEN het brood des levens. We gaan kijken of we dit kunnen beamen.

SCHRIFTLEZING: Johannes 6: 1-15 en Johannes 6: 48-51

OVERDENKING

De plaatselijke pers leverde in juni jl een opmerkelijk bericht. Ik knipte het uit en het bleef me bezig houden. Vanochtend wil ik dit bericht graag met u delen.

Eerst de koppen van enkele kranten: 'Haarlemse Jennifer trouwt met zichzelf.' (Haarlems Dagblad) en 'Ontwerpster Jennifer houdt het meest van zichzelf.' (de Haarlemmer) Dan enkele citaten uit het bericht: 'Ik wil graag met anderen vieren dat ik van mijzelf houd. (...) Haar huwelijk (met zichzelf, jjb) moet de bekroning worden van een jarenlange innerlijke worsteling tussen haar "zakelijke" en haar "emotionele" zelf.' (HD) Jennifer 'was er na een lange zoektocht in haar leven achter gekomen, dat zij erg veel van zichzelf hield. Met dit huwelijk wilde zij iedereen daar van op de hoogte brengen.' (dH) Jennifer is 29 jaar oud.

Mijn eerste reactie: een prima meid die Jennifer, ze durft voor zichzelf op te komen en dichtbij zichzelf te blijven. Ja toch? Want is dat niet het probleem van onze tijd dat veel mensen niet meer van zichzelf houden? Zichzelf niét zien zitten, zichzelf niét beminnen en bemind weten. Of in sterkere vorm, wat veel voorkomt in mijn werk, dat veel mensen geheel van zichzelf vervreemd zijn, een afkeer hebben van zichzelf, door velerlei oorzaken zelfs van hun leven walgen?

Daarom; goed zo, Jennifer. Houd de mensen maar voor dat eigenliefde misschien wel voorwaarde is om anderen lief te hebben. Want wie zichzelf in de weg zit, wie zichzelf niet aanvaardt, kan hij of zij ooit liefde delen met een ander?

Of ligt het anders, een tweede reactie? O Jennifer, jij bent het prototype van onze huidige cultuur en tijdgeest. Jouw eigenliefde, inderdaad noodzakelijk, is doorgeslagen. Jij zet een feestmuts op iets dat diep tragisch is. Dat namelijk een mens slechts zou leven voor zichzelf. In feite drijf je de spot met het moeilijkste dat er bestaat, menselijke relaties en wederzijdse ontmoetingen. Want echt, geloof me, wij mensen rooien het niet alleen, *dát* is de diepe pijn van heel veel. Iemand schreef mij onlangs een lange brief, hoe na het overlijden van zijn vrouw en nog enkele ingrijpende ervaringen hij er in feite alleen voor staat. 'Men heeft *niét* door, hoe dat is' schrijft hij, 'als je eenzaamheid en verlatenheid niet aan den lijve hebt ondervonden, dan weet je eigenlijk niet waarover je spreekt.' Ook Jennifer zal ervaren dat wanneer het leven ons de nodige krassen heeft gegeven, er gaten zullen vallen in de solo-bruidsjapon.

Als we *écht* bij onszelf zijn aangeland - niet narcistisch, maar existentieel - dan gilt er slechts *één* langgerekte schreeuw door de kosmos waarbij ons hart ineen krimpt: *help me! red me!* Ik ben er wel, maar ik ben mezelf niet genoeg. Ik ben zo half, zo onaf, zo eigengereid, zo bezig met mezelf. Ik heb dorst, ik heb honger. Ik wil water, ik wil brood. Ik wil *lévend* water en *lévend* brood! Het is deze eeuwig-rondtollende roep, zo diepmenselijk, zo hartverscheurend, die doorklinkt in de verhalen van de bijbel en andere religieuze boeken. *Dáár*, in die verhalen wordt ons bestaan volstrekt serieus genomen, gewikt en gewogen in wijsheid, *én* bekritiseerd.

Ze zijn hem allemaal achterna gekomen. Ze stonden versteld van deze Mensenzoon. Hij liet de mensen niet in hun sop gaar koken maar was bij ze, heel dichtbij ze. Nog nooit was iemand zo dichtbij die zieke man in de Schaapspoort geweest, 38 jaar lag hij daar al. Oud vuil was hij, een mislukt ornament in het straatbeeld. 'Wil je gezond worden?' vroeg Hij hem (Joh. 5:7). Heelmaker, noemden ze hem; heiland, heelmeester. Waar anderen voorbij liepen, ging hij door zijn knieën. Waar anderen vooral bezig waren met het heil van het eigen ego, daar verlegde hij de blik naar de ander, vooral naar de ander in nood. Je leven loopt niet alleen door en langs jezelf, maar altijd via de ander, was zijn visie. Als je dat doet, als je dat lukt, *dán* heb je ook kans de grote Ander tegen te komen. Dat vertelde hij. Die Ander is mijn Vader, zei-die. 'God' noemen jullie hem. Ik kom bij Hem vandaan. En ik kom jou vertellen dat jij, wie je ook bent, *óók* bij deze Vader of deze Moeder, bij deze Bron vandaan komt. *Dáár* ligt je start, van hieruit, met God als rugdekking is er een kans dat jouw leven opengaat naar toekomst en *niét* verdwijnt in het zwarte gat van het noodlot.

U en ik, ook wij zijn hem gevolgd naar die stille plek aan de oever van het meer. Nog een beetje schuchter, maar toch. We voelden onze magen, maar bovenal het knagen in ons binnenste. We wisten van het manna in de woestijn, een stukje brood zo nu en dan om te overleven, om de dag door te komen, om niet te verkommeren. Twee visjes en vijf broden voor een menigte van vijfduizend mensen. Dat lukt nooit! We gaan dood, naar lichaam en ziel. De hitte droogt ons uit, de honger mat ons af, het leven is zó zwaar.

Maar kijk nu toch, neem waar en zie wat gebeurt. Nu kantelt alles, de wereld op zijn kop, jij mens van binnen gekend. Hij, voor wie we kwamen, nam de broden, hij dankte en deelde ...! Nemen, danken en delen, het zijn dé kenmerken van de gemeenschap rond deze Persoon. Geen manna voor één dag zoals in het oude verhaal (Numeri 16), maar brood voor altijd. *Wie deelt heeft altijd genoeg*, dat is de messiaanse vuistregel. Wie deelt houdt over, dat is het geheim van het Jezus-geloof. Wie trouwt met zichzelf zal uiteindelijk in een dodelijke spiraal van eenzaamheid terechtkomen - wie de ánder zoekt zal gevonden worden. Wie God zoekt, zal Hem ooit tegenkomen; in een lied dat ontroert, in een gebaar van liefde of een blik van herkenning. Laatst meende ik Hem te zien in een traan op jouw wang waarin ik mijzelf weerspiegeld zag.

Maar bovenal zien we God in die Ene, die Ene voor ons allen, die Mens die brood nam, dankte en deelde, deelde aan de oever van het meer. *Belichaming* is hij van alles waar het in óns leven om draait. Iemand die brood geeft, maar ook zelf brood ís voor de ander. Nu wijken de woorden en worden daden, nu rijpen de daden tot veelzeggende woorden, tot woorden die vlees worden; echt, tastbaar, voelbaar, éétbaar.

Dit alles is hoog, té hoog wellicht om te vatten. We kunnen misschien in de buurt

komen van de nog onontdekte en onopgeloste waarheid van deze 'IK BEN het brood van het leven' als we zélf gaan deelnemen aan zijn maaltijd. Het staat er zo mooi: 'Jezus zei: Laat de mensen gaan zitten. Nu was er veel gras op die plaats.' (6:10) Gras, groen gras op deze doorgaans dorre plaats. Grazige weiden, zoals in die misschien wel mooiste psalm van de bijbel, psalm 23. 'De Eeuwige doet mij neerliggen in grazige weiden, voert mij aan rustige wateren en verkwikt mijn ziel. Wat willen we nog meer?

Dat U en ik zo'n groene strook gras in het dagelijks leven mogen zijn. Een gastvrije weideplaats voor vermoeide mensen. Waar we ons kunnen verkwikken, waar we opleven, waar we genieten, waar we het brood doorgeven aan elkaar, waar we delen naar hartelust.

GEBED

*Lieve God,
genees ons van onze pijnen
- de pijn van het verlies
- de pijn om het verraad
- de pijn om de machteloosheid*

*dat we leren binnen trekken
in deze barre domeinen
dat we er niet voor op d e loop gaan
dat we hulp krijgen van iemand
die meetrekt.*

*Tot hiertoe heeft het leven ons gebracht
tot hiertoe heeft U bij ons willen zijn
verlaat ons niet in de woestijn
die we doormoeten - de droge keel,
de schrijnende ogen, de dorstige ziel.*

*Doe ergens een bron ontspringen,
dat U die bron bent,
diep in ons,
levenskracht.*

*Wij zittend aan het meer,
in de nabijheid van Hem
die ons het delen leerde
en liet genieten
van de grazige weiden,
eindelijk.*

3. 'IK BEN HET LICHT VAN DE WERELD.'

INLEIDING

Om licht draait alles in het leven. Wij snakken naar licht. Als Jezus zegt: IK BEN het licht van de wereld, dan is dat één grote poging om alle donkere hoeken en gaten van ons leven te doordringen met het licht van God. Om dat licht is het hem begonnen. Onze aarde mag dan een schepping zijn uit de duisternis van het woest en ledig (Gen. 1), toch steekt de chaos steeds weer zijn kop op. Er is zoveel oorlog in de wereld en zoveel onmin tussen mensen. Wanneer dan toch is dat eindelijk voorbij? Wanneer wordt het stomme lijden de wacht aangezegd? Wanneer krijgt het licht de kans om voluit te schijnen, om alle duister te verslinden? Voor deze inzet wil het evangelie ons trainen, Hem achterna die zichzelf het licht van de wereld noemde. Een Mens die geschitterd heeft als nooit tevoren en erna. Hij was dan ook 'van boven'. Wij zijn nog 'van beneden', maar onze weg is 'naar boven', naar het Licht.

SCHRIFTLEZING: Johannes 8: 12-24

OVERDENKING

In deze serie zijn we bezig met de zeven IK BEN - woorden uit het Johannes-evangelie. Vandaag het licht. 'IK BEN het licht van de wereld', zegt Jezus van zichzelf, of misschien beter, dat getuigt de kleine christelijke gemeenschap van Johannes ergens in Klein-Azië over Jezus. Zo rond het jaar 90, al zo'n vijftig jaar verwijderd dus van de periode waarin het drama rond Jezus speelde - maar wel met de lievelingsleerling van Jezus in hun midden. Een oude man is deze evangelist Johannes nu, maar nog helemaal gegrepen door het vlamme optreden van zijn Meester en nog helemaal vol van liefde voor hem. Dit prachtige evangelie-verhaal van zijn hand heeft een ongekenne diepgang. Je moet er méér dan in duiken om de dubbele bodems, de vele lagen, de sterke verwantschap met de Hebreeuwse bijbel van de Joden (Tenach) te ontdekken. Goede literatuur is altijd een ontdekkingsstocht. Mooie romans vertellen vaak meer over onszelf dan we ván onszelf waarnemen. Laat staan deze oude religieuze literatuur, ons hele leven wordt erin uitgetekend. Je komt er jezelf tegen, met je mooie en minder-mooie kanten. Al lezend en mediterend treed je een werkelijkheid binnen die méér is dan hetgeen je in het alledaagse leven ervaart en waarneemt. Het platte-alledaagse, de verveling en de walging, het troebele en naargeestige, het geweld en het groezelige genot - en wij allen draaien rond in deze tredmolen - heet bij Johannes 'wereld'. 'Wereld' is bij hem een religieus geladen begrip en duidt op de donkere kant van ons bestaan, op de duistere krachten die de geschapen werkelijkheid in hun greep houden. In de wereld is er alleen maar

een eendimensionaal 'beneden' en geen reikhalzend 'boven'. De wereld, dat is een aarde zonder hemel, stervende, omdat de hemel haar niet meer begroet. Naar dat méér, naar dat 'boven', naar die lichthemel is Johannes op zoek en wij met hem. Zonder dat méér verdrinken we in een tekort. Te kort is dan onze liefde, te gering onze daadkracht, te schraal onze hartstocht. Zonder de meerwaarde van 'het licht' wandelen we in het donker. Zo zeer zelfs, dat we het donker gaan zien als licht. We leven in het duister en noemen dat licht. Langzaam zijn onze ogen gewend geraakt aan de nachtzijde van het bestaan. Volgens Johannes brengt 'de wereld' ons ver van huis, ver bij het licht vandaan. Schepping, dat is, de keerzijde van 'wereld', is daarom altijd een openbaring, een soort opnieuw thuiskomen. Opeens ontdek je hoever je bij het licht vandaan was geraakt, dat je de goden van de wereld naliep - bezit, geld, roem, genot, eer - . Je stoppen waren doorgeslagen en je voelde er je wel bij, maar nu ... nu springt het licht weer aan. Nu komt Degene die zich Licht noemde weer in je gezichtsveld.

De evangelist Johannes doet in zijn verhaal niets anders dan licht zoeken in onze door duister aangetaste werkelijkheid. Het goede boek, de bijbel van zijn joodse geloof, kende hij door en door. Dat Woord van oudsher was hem vertrouwd. Dit Woord, dit boek, deze thora begón met licht - licht was dé grote creatie, scheppingsdaad bij uitstek. Scheppen is scheiden, is ruimte aanbrengen, is een poging om meerwaarde te ontdekken, een plek om te leven, een aarde vol eerlijkheid en recht, badend in licht. Scheppen gebeurt altijd door een schepper, een scheppend kunstenaar. God is die kunstenaar, dé Schepper zegt de thora. Een Naam temidden van namen, een werkelijkheid voorbij en achter al hetgeen is. Een invloed is Hij, één en al dynamiek en beweeglijkheid. Geheimzinnig als de wind en wendbaar als het licht. Wie er voor openstaat, wie de luiken van de zintuigen opent en traint op hóren en zién kan de wind voelen en het licht zien. In deze verhalen die Johannes zo goed kende, slaat de duisternis op de vlucht als het Licht aantreedt. In de eerste verzen van de bijbel al wijkt de chaos van de vernietiging als God scheidend en scheppend zijn werk gaat beginnen. 'En God zei: er zij licht; en er was licht. En God zag dat het licht goed was, en God maakt scheiding tussen het licht en de duisternis.' (Gen, 1:3,4)

Hiermee is het grote menselijke drama, in treurspel én blijspel, voor ons neergezet en uitgetekend. En dé vraag was, is en zal altijd zijn: maken we die creatieve scheiding tussen licht en donker weer ongedaan of gaan we juist véerder met het aanbrengen van licht. Kiezen we voor het leven dat altijd ergens op uitbotten staat, of voor de dood die leeg en dor maakt? Zien we heil in 'de wereld' of stellen we ons open voor het licht dat het duister van de wereld en de donkere kant van onze ziel aanpakt? Alle bijbelschrijvers, met de profeten voorop wijzen op de weg van dit licht, op de gloed van de Godsnaam, op zijn warmte in onze kille tijden.

Johannes heeft meegemaakt dat er in zijn leven Iemand is geweest die dit licht *personifieerde*. Hij hoorde in zijn jonge jaren als leerling bij de Mens Jezus. Hij heeft gezién en ervaren dat de meerwaarde aan het licht trad in een concreet persoon, dat het tekort teniet werd gedaan in een tot dan toe ongekend mensenleven. Hoe hij de blindheid van mensen wegnam, hen de ogen opende en hen keerde naar het licht (Joh. 9). En hoe hij volhield, dat ondanks het tartende duister, de dood en het geweld, deze duisternis het Licht niét zal overmeesteren. Zó begint hij zijn evangelie dan ook, dát is de inzet, daarvoor staat 'IK BEN het licht' garant. (Joh. 1,5)

'IK BEN het licht van de wereld.' Drie keer 'IK BEN' het licht van de wereld in hfst 8. Het volle licht van God kunnen we nog niet verdragen, we zouden verzingen, verschroeien, zo immens is dat licht. Daarom is er een verdeelstation nodig, Iemand die het licht van God opvangt en in menselijke maat doorgeeft. Dat precies ziet Johannes gebeuren in Jezus. En dat alles heel concreet, licht brengen bij kleine mensen in nood - goedheid, schoonheid, waarheid. De uitspraak 'IK BEN het licht van de wereld' zegt niets ten nadele van God zelf. Dat is namelijk de harde kritiek van de Judeeërs, dat Jezus zich gelijk stelt aan God. De teksten die we lezen uit hoofdstuk 8 doen dat niet als je ze goed leest, maar ze gaan wel langs het randje. De aanklacht van Joodse zijde tegen Jezus is dan ook dat hij zichzelf gelijk stelde aan God (5:18 en 10:33).

Maar, zou je kunnen zeggen, wat is daar mis mee, wat is er tegen om ons eigen leven heel dichtbij God te brengen; beter andersom, wat is er tegen dat God jou en mij dichtbij zich wil hebben? Daar hoeft toch niet een hele godsdienst tussen te staan, brutaler, daar heeft 'de kerk' toch niks mee te maken, laat staan dat men mij daarover iets wil voorschrijven?

In mijn optiek is Jezus dan ook veel meer een eersteling, iemand die nu al doet wat eigenlijk ons allen betreft. Dat wij, net als hij, een intieme relatie met onze Schepper hebben en dat we de afstand die er tussen Schepper en schepsel is ook durven overbruggen en dat Hij Jezus de brugwachter is. Wat mij treft is de uitspraak van Jezus: 'Jullie zijn van beneden, ik ben van boven; jullie zijn van de wereld, ik ben niet van deze wereld.' (8:23) Al eerder stond er in hfst 3 een dergelijke zin: 'Die van boven komt, is boven allen; wie uit de aarde is, is uit de aarde en spreekt uit de aarde.' (3:31)

'Van beneden' zijn jullie nog - 'uit de aarde'. Of zo ik eerder zei: jullie zitten (nog) vast aan de wereld en haar duisternis. Zeker, dat is jullie plek en dáár moet je je leven léven en waarmaken, maar met het perspectief van 'boven', met het uitzicht op het Licht, onder de belofte van vrede en geluk. Licht, uitzicht en belofte, die dingen heb ik 'boven' gezien zegt Jezus. Ik heb al even de geheimen van mijn vader mogen aanschouwen. Mijn vader heeft mij aangesteld tot een intermediair, een bruggenbouwer tussen hemel en aarde, opdat jullie beneden

niet verdwalen in het donker. Als je mijn lichtende morgenster volgt gaat er een wereld voor je open.

GEBED

*Goede God,
geef ons moed en uithoudingsvermogen
kracht en energie
dynamiek en uitzicht
vrolijkheid en opgewektheid.*

*Dat we niet verpieteren,
maar andersom,
in staat zijn tot grote dingen,
licht brengen op plekken waar
het duister is;
vrede voor mensen in nood,
recht voor kanslozen, daklozen,
verslaafden en uitgerangeerden.*

*Schenk ons geloof,
geloof in U, in deze wereld,
in onze medemensen.*

*Leer ons te bidden om dat geloof
elke dag opnieuw,
uw aanwezigheid,
uw steun en troost,
in navolging van Hem die het licht
is in ons leven, Jezus Christus.*

4. DE GOEDE HERDER EN HET EXPERIMENT MENS

'IK BEN de goede herder.' (Joh. 10,11 en 10,14)

INLEIDING

Vandaag in dit 'Woord op Zondag' de vierde IK BEN uitspraak van Jezus; IK BEN de goede herder. Het is een bekend beeld van Jezus, vele malen en in vele varianten afgebeeld in de christelijke kunst. Daar doet het soms wat zoetsappig en wee aan, maar wie het verhaal uit Johannes 10 goed op zich laat inwerken maakt kennis met een strijdvaardige en weerbarstige tekst. Hier wordt een experiment van erop of eronder uitgeprobeerd en een Mens uitgetekend die model staat voor het experiment mens. Zó wil God ons mensen hebben, zó wil hij dat wij handelen. In de 'deur' en de 'herder' wordt dit uitgewerkt, een magnifiek pastoraal vergezicht voor ons en deze wereld. Daar is niets vrijblijvends aan, integendeel, u en ik worden uitgenodigd om op onze beurt dit experiment tot het onze te maken, om ons bij Hem, de goede herder te voegen. We zullen straks in de overdenking zien waarheen hij ons leidt.

SCHRIFTLEZING, Johannes 10: 1 - 21

OVERDENKING

De IK BEN-woorden uit het Johannes-evangelie vormen samen een schilderij met zeven taferelen. Ademloos staan we ervoor. We worden als het ware binnen genodigd: om brood te eten, om wijn te drinken en uiteindelijk Hem te ontmoeten die ons leven omvat. Of zeven delen van een muziekstuk zijn de IK BEN - woorden. Ze klinken als signalen van hoop in deze barre wereld en ons bange hart. Vandaag het middenpaneel van dit wonderschone schilderij, de uitspraak die de benarde Johannes-gemeente Jezus in de mond legt: IK BEN de goede herder. Precies in het midden van de zeven IK BEN - woorden staat deze IK BEN de goede herder. Drie aan de linkerkant: brood, licht en deur, en drie aan de rechterkant: opstanding, weg-waarheid-leven en wijnstok. Ook precies in het midden van het hele evangelie staat 'IK BEN de goede herder'. Nu niet een IK BEN die vergeleken wordt met een begrip (licht) of een ding (brood, deur), maar een vergelijking met een concreet persoon, een herder. Deze opbouw in de IK BEN woorden is niet toevallig. Want het komt er steeds meer op aan in de nu volgende hoofdstukken. Net zoals in ons eigen leven de zoektocht naar de weg, de waarheid en het leven zich steeds meer verdicht en verdiept: ... hoe zit het nou, de wereld en ikzelf, de dood en het leven, het kwade en het goede, God en de mensen?! In de figuur van de herder wordt de spanning opgevoerd, een spanning die zal uitlopen op een nooit eerder vertoonde climax, een ánti-climax volgens de cynici.

Alle grote herders van Israël zijn al aan bod geweest in de hoofdstukken tot nu toe. Jacob in hoofdstuk 4, Mozes in hoofdstuk 6 en Abraham in hoofdstuk 8. En van al deze grote figuren, vrienden van de Eeuwige zelf, zij die het volk leidden en uitredden, wordt gezegd dat ze onder de maat bleven, dat ze uiteindelijk geen góede herders waren. Dat is uiterst gewaagd van de Johannes-gemeente, en nog gewaagder is het om deze pre-messiaanse, oudtestamentische mensen te laten overvleugelen door de IK BEN op wie zij alle hoop gezet hebben, de povere mens uit Nazareth. 'Eer Abraham was, ben Ik.' (8,59) Je moet maar durven.

Waarom deze felle inzet? Omdat de weg die door de grote herders van zoëven is begonnen, en Jezus weet zich te staan in hun lijn, niet is doorgezet. Omdat ze niet radicaal genoeg waren, omdat ze, ondanks hun vriendschap met God, niet tot op de bodem zijn gegaan. Omdat ze, net als wij allemaal, als het er op aankomt het op een akkoordje gooien met God. Jacob, die zijn échte herderschap in feite verloor toen hij zijn broer bedroog, 'hielenlichter' betekent zijn naam. Mozes die in drift en ongeduld zijn grote Opdrachtgever schoffeerde, hij mocht het beloofde land niet binnen. Abraham, de vader van alle gelovigen en toch herder bij uitstek, nee, zelfs hij niet. O nee, beschuldig hen niet, speel niet het heilige boontje, want ook jij en ik, wij zijn hielenlichters en verraders. Ook wij, zijn wij zo radicaal dat we alleen leven ter ere van onze Schepper? Gaan wij tot de bodem van het niets en laten we alles achter ons om Hem te volgen? U weet wel beter. Alle profeten wisten het: degenen die zich bekleedden met de eretitel herder, in navolging van God die zelf herder en hoeder van mensen is, krijgen er van langs van hen. De profeet Ezechiël bijvoorbeeld. Hij is niet mals in zijn kritiek. Ik citeer: 'wee de herders van Israël die zichzelf weiden! Moeten de herders de schapen niet weiden? Het vet eten jullie (zelf), met de wol kleden jullie je, het gemeste slachten jullie, maar de schapen die weiden jullie niet.' (33:2,3) Het is deze taal en dit taaleigen waarmee ook ons hoofdstuk 10 begint. Het gaat dan over dieven en de rovers (10,2) die niet door de deur de schaapskooi binnenkomen, maar heimelijk op een andere plek inbreken en de schapen schade toebrengen.

Daarom is er een andere marsroute nodig, een nieuw herderschap, een nieuw experiment mens. Johannes tekent dit experiment voor ons uit en schildert de toegang erheen. IK BEN de deur van de schapen (10,7). Een deur zoals we weten scharniert naar binnen en naar buiten. Alles wat 'binnen' is, de thora van God tot heil van mens en mensheid is niet alleen bestemd voor de happy few van de Judeeërs, is geen religieus bezit voor een handjevol, maar moet door de deur uitwaaiëren en bezit nemen van de hele mensheid, vrede en gerechtigheid (sjalom en tsedaka). Dát is het experiment en de nieuwe mens is zélf de deur. Rond hem scharniert nieuw leven. 'IK BEN de deur; als iemand door mij binnenkomt, zal hij of zij behouden worden; hij zal ingaan en uitgaan en weide vinden.' (10,9) Dit is het grote pastorale vergezicht voor mens en wereld. Mijn somberheid krijgt

niet de overhand, de moord op onschuldige mensen, de gruwel der verschrikking tussen Israëli en Palestijnen, het hongerende kind in de derde wereld, de verslaafde dakloze om de hoek; ze zijn altijd aanwezig op mijn netvlies, maar ín hen zie ik, aarzelend nog, ook een geopende deur en grazige weiden. O God, als dat zou kunnen! Kan het? Zal het? De kleine Johannes-gemeente zet alle kaarten op deze Ene met wie God een nieuw experiment wil gaan beginnen. Hij is de deur, die naar buiten scharniert, maar ook weer naar binnen, want binnen, bij het volk van God is Gods Woord te vinden, de leefregels voor de nieuwe wereld en de nieuwe aarde en de profetische kritiek erop als het vastloopt.

Dan gaat de tekst verder en zonder nadere toelichting wordt het beeld van 'IK BEN de deur' voortgezet in 'IK BEN de goede herder'. Een deur, een poort, het kan iets statisch hebben, je gaat er wel door heen, naar binnen en buiten, maar dan? De schapen dan? Degenen ín de schaapskooi - en de schaapskooi is het beeld van de tempel, van de kerk voor mijn part - die moeten naar buiten,, om de goede woorden te delen met anderen. Het beeld van de goede herder die zijn mensen leidt en niet om de tuin leidt is prachtig. Maar, eenmaal buiten het bereik van de tempel lopen we verdoold en anoniem. Daar, in de wereld, hoe moeten we daar leven zonder ván de wereld te zijn. Datgene wat we binnen hebben ervaren, de vreugde om het woord en de liefde van God, hoe kunnen we dat buiten de schaapskooi vasthouden? Dat is moeilijk. We verdwalen, we raken op drift en de zwaksten onder ons komen in de goot, en wereldwijd staat de wereld in brand. Waar is een herder, maar dan een échte, niet een die roept om vergelding en oorlog, niet een die zijn volk ophitst, niet een die de godsdienst misbruikt, maar een echte, een ware, een waarachtige. Iemand die ons uit de sores haalt, iemand die ons bij name kent, iemand die ons vertrouwd maakt met God, iemand die onze wonden heelt en ons door onze haren strijkt als we moet huilen om de bittere dood en de wrange smaak. Iemand die mijn en jouw stem kent en in wiens stem wij troost horen. Kijk goed rond lieve mensen naar deze Iemand, naar deze goede herder. Hij is onder ons als de nabijheid van het licht. Hij is in ons als water en brood voor de lange weg. Hij is de scharnier van ons leven, de goede herder die zijn mensen zo ongelooflijk serieus neemt dat hij zelfs zijn eigen leven er voor op het spel zet. Nee, zo'n mens heb ik nog nooit gezien. Of toch wel, op de bodem van ons hart spreekt hij, in de diepte van deze wereld ontsteekt hij een licht dat nooit meer dooft. Dank je herder, raadsman, vredevorst dat je mijn herder wilt zijn.

*Goede herder, leidt ons verder,
naar het land voorbij de dood.
Leer ons volgen, wees een redder,
sta ons bij in onze nood.*

Dat uw mensen mogen léven

*en hun tranen eens gedroogd.
Dat, al is het maar voor even
heel uw schepping wordt verhoogd.*

*Geef ons moed om U te volgen.
Reik uw hand, we zijn verward.
Doe ons hopen op uw morgen.
Spreek uw woord tot in ons hart.*

Deze liedtekst maakte ik voor mijn vriend Jan Bos bij het overlijden van zijn vrouw Ingrid op 31-10-2003. Het kan gezongen worden op de melodie van gezang 459 uit het Liedboek der Kerken.

GEBED

*O God,
het kreunt en kraakt in ons
als in een oud en tochtig huis
dat de storm en de regen
niet meer buiten kan houden,*

*alles in ons wordt
wordt overhoop getrokken
en onze wereld wentelt zich
in chaos
wanneer is het uitgeraasd?*

*wij smeken u,
blaas uw geest van liefde
er tegen in,
uw geestkracht van liefde
tégen de stormkracht
van ruzie en oorlog -*

*en wij precies in het
midden daarvan
alert op de wereld
attent op uw geest
op zoek naar die ene
leidsman, herder
en bondgenoot*

*die ons zoekt
om met hem mee te gaan
naar de grazige weiden
van vrede en geluk.
Amen*

5. DE BLAUWDRUK VAN EEN ANDER, NIEUW LEVEN

'IK BEN de weg, de waarheid en het leven'. Johannes 14,6.

INLEIDING

Het *brood* is gebroken, gedeeld en gegeten, nooit meer honger. 'IK BEN het brood des levens.'

Het *licht* is binnengedrongen in de ogen van mensen die niet zien, nooit meer alleen maar nacht

'Ik ben het licht van de wereld.' De *deur* is wijd open gezet om het heil door te laten, nooit meer oorlog en geweld. 'IK BEN de deur van de schapen.' De *herder* leidt zijn kudde van angstland naar beloofd land, nooit meer alleen en verlaten.

'IK BEN de goede herder.' Dood en verderf, tranen en paniek - het is opgetild, opgestaan, omgekeerd ten goede, uitzicht, hoop. 'IK BEN *de opstanding en het leven*.'

Wat moet er nog meer gezegd en gedaan worden? Is in deze vijf IK BEN - woorden al niet het hele programma van Godswege aangeduid en waargemaakt?

SCHRIFTLEZING, Johannes 14: 1 - 14

OVERDENKING

Wat moet er nog meer gezegd en gedaan worden? Is in de vijf IK BEN - woorden tot nu toe niet het hele programma van Godswege aangeduid en waargemaakt?

Nee, het is nog niet genoeg. We zijn er nog lang niet. We zijn nog maar net over de helft. In het Johannes-evangelie komen nog acht hoofdstukken en nog twee keer een IK BEN - uitspraak. Vandaag IK BEN de weg, de waarheid en het leven. Hoofdstuk 13 geeft de opmaat van alles wat komen gaat, de laatste avond van Jezus met zijn vrienden en vriendinnen, het laatste avondmaal. Met centraal hierin het verhaal van de voetwassing. Jezus die zijn discipelen de voeten wast. De paradox, dat Hij die zichzelf de opstanding noemt (11,25) niet omhóóg komt, niet opstaat, maar door de knieën gaat, zich neerbuigt en de minste wil zijn. Exact zó is *die weg* van 'de weg, de waarheid en het leven'. Zó kom je uit bij het Rijk van God. Het is een weg onderlangs, een smalle weg van *waarheid* langs de trotse heirbanen van de machthebbers van deze aarde. Dit is zo anders dan de discipelen en de omstanders gewend waren. Wie wast nu de voeten van zijn vrienden en vriendinnen, daar heb je toch slaven voor! Dit is zo anders dan wij gewend zijn; dat verrijzenis een neergang is, dat hij, Jezus, bij de stoffige voeten van mensen is te vinden. Moeder Teresa van Calcutta begreep dat. Dat je blijkbaar eerst je *leven* moet verliezen om het te winnen. O wat is dit anders, haaks staat deze *weg* op de schema's, op de normen en waarden die onze wereld hanteert en dwars staat deze *waarheid* op de gedachten in onze hoofden. En steeds

opnieuw vragen we: Jezus, wie ben je toch? Welk geheim draag je in je hart waar wij nauwelijks bij kunnen?

Eén van ons is Hij, zeker, maar tegelijk zo één met de Vader, zo vol van die ene missie om *het Leven* tot in alle diepten en hoogten te verstaan. Hij brengt in praktijk wat wij vergeten waren: dat namelijk ons leven van God komt en weer tot God terug gaat en dat Hij, Jezus, het meest geliefde kind van God, ons zal thuisbrengen naar de plaats waar we horen, bij God, onze oorsprong. Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Zeker, om het hier en nu gaat het in het Johannes-evangelie. Maar dit hier en nu, ons gewone leven vandáág, krijgt de gloed van morgen - toekomst, hoop. Het tijdelijke ontvangt de kleur van het eeuwige, de aarde krijgt de glans van de hemel. Dáárom is ons hier en nu zo de moeite waard. We vallen niet in het zwarte gat van het noodlot. Dáárom is dit verhaal zo radicaal, ook politiek-maatschappelijk gezien, omdat de weg, de waarheid en het leven in deze wereld staan uitgelijnd. Niet wat de kranten en de tv dagelijks aan berichtgeving produceren is belangrijk - dat weten we toch al, dat de wereld niet deugt, dat er gemenigheid is, rottigheid, wreedheid, oorlog en geweld enz. - maar dát is niet het grotenieuws. Nee, écht nieuws, goéd nieuws, evangelie is, dat al deze kale feiten niét het laatste woord hebben en krijgen. Er is een andere weg mogelijk, waarheid hoeft niet voor altijd verkwanseld te worden, het leven verdrinkt niet in klaagzang en klacht. Hij die zegt, IK BEN de weg, de waarheid en het leven is in persoon de blauwdruk van dat andere, nieuwe leven. Om deze Persoon draait het evangelie. Jezus is exclusief en uniek, om óns inclusief tot op God te maken, letterlijk, ingesloten in Gods liefde en uniek bemind door onze Schepper. Jezus heeft de weg, de waarheid en het leven bij God vandaan gehaald om het voor ons allen bestemd te laten zijn. Hij was éven onder ons om - God te leven, om ons mensen te laten zien hoe wij ten diepste bedoeld zijn en wat van ons gevraagd wordt om aan een rechtvaardige samenleving te bouwen.

Het evangelie scharniert rond de zeven IK BEN - woorden. Niet abstract zijn ze, geen mooie filosofieën of politiek programma's, maar ze zijn belichaamd, vlees en bloed geworden in Degene die zijn eigen IK BEN ontleend heeft aan 'IK BEN DIE IK BEN' (jhw), de heilige Godsnaam. Jezus, zou je kunnen zeggen, is het tweede deel van 'IK BEN DIE IK BEN', of 'Ik zal zijn zoals ik (er) zijn zal.' Hij valt niet samen met God, of is niet God, maar is Degene die in praktijk brengt, uitvoert, de weg laat zien, de waarheid ten toon spreidt, laat zien wat echt leven is. Daarmee draagt Jezus ons tot in het hart van God, sterker nog, is door zijn concrete praktijk de poort tot God - 'Niemand komt tot de Vader dan door Mij ...'. (14,6) Ook dit versta ik inclusief, dat wanneer wij doen wat hij deed wij God tegen zullen komen. Er staat zelfs, dat we dan Jezus in werken zullen overtreffen, vol van zijn spirit: 'Ik zeg jullie, wie in Mij gelooft, de werken, die Ik doe, zal hij ook doen, en grotere nog dan deze ...' (Joh. 14,12).

Jezus is een mediator, een (be)middelaar. Tegenwoordig is zo'n mediator erg in. Als mensen gaan scheiden of anderszins met elkaar in problemen zijn geraakt is het vaak zo dat ze er niet met ieder een eigen advocaat hard tegen aan gaan, met harde koppen en hete hoofden en uiteindelijk een slecht resultaat. Nee, de mediator bemiddelt en probeert voor *béide* partijen er het beste uit te halen. De 'rol' van Jezus lijkt wel wat op zo'n mediator. Hij brengt God en mens opnieuw bij elkaar. Hij brengt de weg van God ter sprake bij de mensen en draagt het leven van de mensen in het hart van God. Straks als Jezus er niet meer is draagt hij zijn rol over aan de advocaat bij uitstek, de Geest van waarheid en trouw, de Trooster, de heilige Geest. (14, 15-31). Die zal voortaan zijn Geest onder ons levend houden, opdat wij in de spiritualiteit van Jezus blijven: vechten voor vrede en recht, het leven omhelzen zonder er aan te hangen en God prijzen om zijn liefde voor ons.

Deze compacte gedachten en deze radicale praktijk van de Mensenzoon lezen we in het rijke verhaal van de voetwassing in hfst 13 van het Johannes-evangelie. Jezus die zijn heengaan aankondigt en de terugkeer naar zijn vader. Dit alles is geen zoete Jezus-romantiek of Jezus-retoriek, noch kunnen we de woorden Ik ben de weg, de waarheid en het leven als strijdkreet of slogan gebruiken. Je komt ze zo wel eens tegen, op stationsreclames bijvoorbeeld. In de VS zag ik de tekst een keer verwerkt in een nummerbord van een auto: J-14-6. 'Hè?', zei ik tegen mijn buurman naast me in de auto. 'Ja' zei hij, 'het kan gek gaan hier, J-14-6 is Johannes 14 vers 6: Ik ben de weg, de waarheid en het leven.' Het voelde helemaal niet goed bij me. Deze 'heilige' teksten met ongekeerde diepgang als christelijke reclame, zoals een zeepfabrikant zijn waspoeder aanprijst.

Nee, zoals ik in het begin zei. We zijn nog maar net over de helft van het verhaal. Want wie deze woorden in de mond neemt, wie van zichzelf zegt dat hij de weg, de waarheid en het leven is, die kan rekenen op oppositie, die krijgt te maken met verraad, die zal moeten worden dood gemaakt. Deze laatste avond van Jezus leven is het begin van zijn 'afgang' die een opgang zal blijken te zijn. Tijdens de maaltijd vertrekt Judas. Subtiel staat er: 'En het was nacht.' Inderdaad, pikkedonker is het. Buiten en in mijn hart. Jezus, we kunnen je niet meer volgen?! Het uur is naderbij gekomen waarop de mensenzoon wordt overgeleverd. Zijn weg is lastig en er is onbegrip. De twijfelaar Thomas, degene die altijd twee stemmen in zich heeft - en wijzelf zijn Thomas - vraagt: 'Heer, wij weten niet waar je heengaat; hoe weten wij dan de weg?' (14,5) Niets nog begrijpen we van hem, de vraag van Thomas is zo herkenbaar. Nog meer moet er volgen om de weg, de waarheid en het leven te gaan, te volbrengen. Niks idylle dus of mooie zinnen over Jezus op reclames. Het is nacht.

En ik kon niet slapen vannacht. Onrustig woelden de IK BEN- woorden door mijn hoofd. Ze mengden zich daar met de gebeurtenissen die ik meemaakte, een vriendin die net gestorven is, mijn ongeloof, de wanhoop in de wereld, de vaak droeve ogen van de mensen in ons diaconale centrum. Zoals wel vaker probeerde ik van enkele bijbelwoorden een soort mantra te maken, om weer in slaap te komen, om ze mijn binnenste te laten voeden, om de moed voor een nieuwe dag weer te kunnen ervaren. Het ging eigenlijk vanzelf. Ik zei en herhaalde: Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Mijn vingers telden mee, één keer, twee keer ... tot in het oneindige. Langzaam groeide zijn Weg in mij en liet mij van mijn dwaalwegen terugkeren. Iets van waarheid nam bezit van mij, de Ware zelf stond er borg voor. Het Leven zelf tenslotte verscheen als een nieuwe dag, de Levende kuste me wakker. Zijn vreugde doortintelde mij.

GEBED

Jezus

*Jezus, ik noem je graag vriend -
mijn vriend - dichtbije naaste:
onze vader heeft jou
aan mij gegeven
om mens-zijn voor te leven,
genade en recht
vertrouwen en vriendschap.*

*Zoals jij ben ik bedoeld,
in jouw liefde
voor deze wereld
is de mijne inbegrepen,
in jouw lijden
aan deze wereld
is het mijne opgetild.*

*Als eersteling van de nieuwe aarde
door-adem je
elk mensenkind,
in ieder huilen
branden jouw tranen,
in alle lachen
klinkt jouw vreugde.*

*Dat ik je vriendschap
waard mag zijn
en je naam niet verloochen,
dat ik je gelaat mag zien,
elke dag,
in de broeders en zusters
om me heen.*

uit: Jurjen Beumer, *Op de drempel. Gebeden bij wisselend tij*, Baarn 1999, p. 57.

6. OM DE VREUGDE, OM DE VREUGDE DRAAIT ALLES

'Ik ben de ware wijnstok..' Johannes 15,1

INLEIDING

Dit is de laatste van de overdenkingen over de zeven IK BEN - woorden uit het Johannes-evangelie, 'Ik ben de ware wijnstok.' Het evangeliegedeelte uit Johannes 15 over de wijnstok heeft me al een tijdje in de ban. Je hebt dat soms wel eens: je hoort of ziet iets, je leest iets of iemand zegt iets en opeens landt het in je. Het grijpt je aan en het laat je een tijd lang niet meer los. Blijkbaar valt het in vruchtbare aarde, blijkbaar had je dat ene bemoedigende woord of dat ene troostende beeld net even nodig op dat moment. Zo verging het mij met de wijnstok, de ranken en de wijn. Zo zelfs dat ik een zoektocht ben begonnen naar de wijn, al een tijdje. In het voorjaar had ik studieverlof, ook over wijn moest het gaan besloot ik. Ik ben naar Frankrijk gegaan en heb daar een wijnboer bezocht in een van de beroemdste wijnstreken bezocht, in Bourgondië. Wat mij zo intrigeert aan de wijn en de ware wijnstok die Jezus is, dat wil ik straks in de overdenking graag met u delen.

SCHRIFTLEZING, Johannes 15, 1 - 8.

OVERDENKING

Waarom, was steeds mijn vraag, gebruikt de evangelist Johannes toch het beeld van de wijn en de wijnstok om het leven van Jezus en daarmee óns leven duidelijk te maken? Waarom wijnstok en wijn? Wat heeft hij met wijn dat hij zegt dat Jezus de waarachtige wijnstok is: IK BEN de echte, de betrouwbare wijnstok? Dat valt me trouwens toch op, in alle evangeliën, hoe gewoon-alledaags en eenvoudig het er aan toe gaat. Het lijkt of men zeggen wil: kijk maar goed naar het leven zélf, luister goed naar de mensen om je heen, en dat gewóne leven zal haar meerwaarde aan je openbaren. Luister, wees alert, probeer wat je ziet en meemaakt te doorschouwen op zin en onzin, of jouw leven 'zijn gangetje gaat' of dat het is aangelegd op warmte en zon zoals de wijnstokken op de Bourgondische heuvels. Alleen warmte en zon? O nee, ook de kou en de regen gaan en slaan door je leven. Of een plotselinge nachtvorst. Nergens zijn de wijnboeren zo bang voor als een nachtvorst in het vroege voorjaar. Het kan een wijnoogst bederven. Soms kan ons leven ook geen nachtvorst verdragen: we worden ziek of narrig, de zin van het leven ontgaat ons. Langzaam worden we dan azijn in plaats van wijn.

De evangelist Johannes is sterk in beelden en beeldspraak. Wie dit wonderschone evangelie leest en herleest gaat verbanden zien, die gaat gaandeweg ervaren dat het eigen leven, jouw dood-gewone leven hier verteld, uitgebeeld wordt in de zeven IK BEN - woorden;

dat je het niet redt bij jouw *brood* alleen,
dat je in duisternis wandelt als het *Licht* niet gaat schijnen in je leven,
dat je verpietert en verschrompelt als je je *deur* dicht houdt voor vernieuwing
en verandering,
dat je iederéén achter na blijft lopen als niet de *góede herder* je wegwijst maakt
in het land van list en bedrog,
dat jouw *leven* pas de volle smaak van wijn krijgt als het *opstaat* uit het
dóód-gewone, en dat *méér* dan het gewone echt nodig is (Mattheus 6:47),
... dat *dán*, na al deze 'ingrepen' de weg, de waarheid en het leven zichtbaar,
voelbaar en tastbaar wordt.

Ingrepen? Moet er aan mij gerommeld worden? Ben ik niet genoeg van mijzelf.
Ben ik iemand die IK BEN nodig heeft? Dat weet ik natuurlijk niet van u. Dat
moet u zelf maar zeggen. Maar is het feit dat u nu ingeschakeld hebt om naar
deze zender te luisteren al niet een groot verlangen in u om kennis te maken
met Iemand groter dan uw eigen hart? Is dat niet ons diepste verlangen, te leven
vanuit het licht, onze deuren open te zetten voor heil, ons te verlaten op
een goede herder die ons vertrouwt? Ik geloof dat dit inderdaad het grote
menselijke verlangen is, verbonden te zijn met een wijnstok, vruchten te geven,
een vruchtbaar leven te hebben.

'IK BEN de waarachtige wijnstok en mijn vader is de wijnboer.' In de woordjes
IK BEN zit de godsnaam van Israëel verborgen. Als Mozes bij het brandende braambos
in Exodus 3 vraagt Wie dat is die zijn leven in vuur en vlam zet dan komt het
antwoord, 'IK BEN DIE IK BEN'. IK BEN die raadselachtige Naam die ongrijpbaar, maar
toch vol energie een rol wil spelen in jouw leven. IK BEN die verborgen kracht
in de geschiedenis die jou wind in de zeilen wil geven, die uit is op de redding
van deze wereld. Maak maar niet teveel theorie en theologie van Mij, want IK
BEN (er) wanneer jou de moed in de schoenen zinkt, IK BEN er om van jouw levenssappen
mooie wijn te maken. *IK BEN DIE IK BEN*, ik zal er zijn zoals ik er zal zijn, altijd
voor jou. Mijn specialiteit is Liefde, licht en liefde voor alle harten die
hun deuren voor Mij openzetten; vrede en recht voor een wereld die wil opstaan
uit oorlog en geweld.

Deze IK BEN is een boer in ons verhaal. Een landman, een wijngaardenier. Het
is een zeldzame benaming voor God, alleen door Johannes gebruikt. Om het beeld
te vatten moet je tussen de wijnvelden lopen. Je moet even het stadse van je
afleggen en bij de wijnboeren zijn. 'Wat doen jullie nu op dit moment?' vroeg
ik aan een aantal werkers in de wijngaard toen ik daar was in het voorjaar.
Ze vertelden en ik zag het voor me, hoe ze de jonge ranken rond het ijzerdraad
leiden zodat ze niet alle kanten konden opgroeien. Al eerder in het jaar hadden
ze de wijnstokken gesnoeid. De wijnboer waakt dag en nacht over zijn wijngaard.
Niets gaat hem meer ter harte dan de wijnstokken. God is een landman, een boer.

De wijngaard is zijn schepping. De wijnstok is zijn oogappel. Jezus is de oogappel van God. Van IK BEN (God) mag Hij zich waarachtige wijnstok noemen. Hij mag het IK BEN van zijn vader nazeggen en wij op onze beurt mogen het IK BEN van Jezus nazeggen en nadoen.

Bij de ranken komen wij in beeld. De boer zorgt, de wijnstok borgt en de ranken ... ja, van hen, van ons mensen wordt verwacht dat we vrucht dragen. Jouw en mijn leven moeten mooie volle trossen worden, zoals die trossen waarmee de verspieders uit het beloofde land terug keerden. (Numeri 13:23: 'Toen zij in het dal Eskol gekomen waren, sneden zij daar een rank met één tros druiven af, die zij met zijn tweeën aan een draagstok droegen ...')

De overeenstemming die er is tussen de wijnstok en de boer, de intimiteit en de vruchtbaarheid tussen die twee moet ook vorm aannemen in de ranken. Toen al, vroeg in het voorjaar, kon ik zien dat onder en tussen de blaadjes aan de rank een heel klein trosje bezig was te groeien. Als straks de wijn niet tot volle schoonheid komt, is het werk van de boer en de energie van de wijnstok mislukt. Als het 'experiment' mens (want daar is het hele bijbel om begonnen) uit de hand loopt dan is alle goedheid, waarheid en schoonheid voor niks geweest. Daarom zal de boer er alles aan doen om in te grijpen als het nodig is. Daar heb je dat ingrijpen weer! Onze menselijke groei en de groei naar vrede en recht in onze wereld gaat niet vanzelf. Er staat dan ook meteen al in vers 2: 'elke rank aan mij die géén vrucht draagt, hij neemt haar weg.' De boer grijpt in. Al zijn kennis en kunde wordt ingebracht om de wijnoogst optimaal te laten zijn.

Zoals de rotte appels van de fruitschaal moeten worden verwijderd opdat de andere appels gaaf blijven, zo gebeurt dat ook met de vruchteloze ranken. De wijnboer vertelde mij, en ik vond dat 'theologisch'- onthullend, dat het voorkomt dat soms aan een wijnstok teveel trossen zitten. De in zijn ogen minst-mooie trossen worden dan verwijderd (opgeofferd!) om de anderen beter te kunnen laten groeien. Zij zaten niet genoeg in de wijnstok (n.b. 'elke rank in mij). 'Ze produceren teveel hout', zei hij. Dat woordje 'wegnemen' in de tekst (misschien word ik wat te specialistisch) staat bij Johannes ook in hfst 1:29: 'Zie het lam Gods, dat de zonde der wereld *wegneemt*.' De Ene die zich opoffert (net als die trossen) voor allen. Dit geheimenis is zeer groot!

Er wordt hard gewerkt. Ik vertelde al over het leiden van de jonge ranken langs het gespannen ijzerdraad, en daarvoor het snoeien. Snoeien is een pijnlijke ingreep, een soort amputatie, een snoeimes, een wond. Een eerste crisis in je leven: een verloren vriendschap, een scheiding, ouders die tegenvallen. Je ging 'op je gezicht.' Je voelt je alleen en ver van de wijnstok vandaan. Wil een plant mooi groeien dan moet je er vakkundig aan snoeien. Wil een mens groeien, dan zal er ook aan hem of haar gesnoeid moeten worden. Vakkundig! Eigenlijk heeft snoeien met vertrouwen te maken. Ouders corrigeren (snoeien) hun kinderen

niet om ze klein te houden, maar om ze *vakkundig* te leiden naar bronnen in henzelf waaraan ze kunnen groeien en opbloeien. In de kerk wordt mensen de weg naar de Bron van leven gewezen, de wijnstok waaraan ze hoe dan ook mogen vastzitten. Maar ouders en ouderen die denken dat aan hen niet meer gesnoeid hoeft te worden kunnen nooit vakkundig hun kinderen bij-schaven. Groeien, snoeien en bloeien. Het is een intrigerend driespan, vaak begeleidt door het woord stoeien, door gelach én gehuil.

De NBG-vertaling gebruikt het woordje 'snoeien', maar er staat eigenlijk 'reinigen'. Wij gebruiken dat Griekse woord voor reinigen ook in onze taal, katharsis. Je zou kunnen zeggen dat het een grote schoonmaakbeurt van jezelf is. Ik ken nogal wat mensen die lopend of op de fiets een pelgrimstocht hebben gemaakt naar Santiago di Compostella of naar Rome. Ze zeggen dat ze dat doen om zichzelf tegen te komen, om zichzelf te hervinden, om een tijdje niet zélf de weg te gaan, maar de Weg (de waarheid en het leven) aan hen te lánen gebeuren. Zij onderwerpen zich aan een vrijwillige katharsis en ze voelen zich vaak positief 'gesnoeid' als ze terug zijn, Ze hebben weer zicht gekregen op de Weg en het Licht in hun leven, deuren gaan opnieuw open. Vaak vernam ik van hen dat zich op de weg een Derde aanmelde, een ware Wijnstok die hen wilde laten vrucht dragen.

Veel, veel meer zou er te zeggen zijn over de wijnstok, de boer en de ranken, over Jezus, God en mens en over de wijngaard die wereld heet. Maar, kun je zeggen: dat doen we toch elke week, als we het woord horen, zingen en bidden en werken van barmhartigheid doen in diaconie en pastoraat. En in het leerhuis gaan we dieper op de dingen in, op de wijn bijvoorbeeld. Wijn?? Dat is gek. Het is helemaal nog niet gegaan over wijn. Dat komt nog? Nee, dat is al gebeurd! Het Johannes-evangelie is er meteen al in hoofdstuk 2 mee begónnen. De wijn kómt niet, de wijn stroomt rijkelijk, nu al. Dat is typisch het Johannes-evangelie, het goede en rechtvaardige leven is niet iets dat nog moet komen, nee, dat is er nú al. Daarom begint hij meteen aan het begin van zijn evangelie het alledaagse, té dood-gewone water om te zetten in wijn op de bruiloft te Kana. Met water alleen, hoe levensreddend het ook kan zijn in te droge streken van de wereld, redden we het niet, net zo min als met brood alleen. Dat water moet levend water worden (Joh. 4) en het brood lévend brood, zoals wij Jezus moet worden, vandaag al. De wijn voegt aan het water de vreugde toe. *De vreugde is alles*, te vinden in het hart van God. Johannes wist dat, daarom zijn we niet alleen onderweg naar het feest, maar ís het feest, vandaag, nu al. Heb je daar moeite mee? Denk dan aan de wijnstok die zijn sappen moet halen heel diep uit de grond, tientallen meters soms, las ik. En dat jij aan die wijnstok vast zit, en dat de wijnboer je zal koesteren, vertroetelen, liefhebben en beminnen.

GEBED

*Goede God,
wij danken u dat wij werkers en werksters
in uw wijngaard mogen zijn.
Brekebenen zijn we dikwijls,
met schaafwonden, die we kregen
tijdens het werken tussen de wijnstokken.
O ja, de wijn is lekker straks op tafel,
maar vóór ze daar staat
- ook op onze avondmaalstafels -
is er gezwoegd en
geploeterd in de hete zon.*

*Maar dan, na de oogst
in de diepte van de wijnkelders,
in een geheimzinnig proces
van sterven en opstaan
laat U de wijn rijpen,
laat U ons tot wasdom komen.*

*Wat een smaak heeft de wijn nu.
We drinken ons met volle teugen
vreugdedronken - we drinken U,
tot diep in ons bestaan
daalt U af.*

*U geneest onze wonden, onze pijnen
onze machteloosheid,
U ontroert ons
het kan niet meer stuk.*

*God verlaat ons nooit meer.
Doe ons uw aanwezigheid ervaren,
dat we vrij van onszelf
onze medemensen mogen dienen.
Een leven voorbij de kille dood
een wereld van recht en vrede
úw wijngaard.
Amen*

